

GLASUL MINORITĂȚILOR

Anul III Luna Iulie–Aug.–Sept. 1925 Nr. 7–9

La balul studenților bătrâni.

Prea stimată Doamnă Redactor,

Subsemnatul în vârsta de 76 ani, fost director de bancă, fost avocat și fost gospodar, deci acum numai „fost”... Cu toate acestea să-mi permiteți a vă ruga, să-mi publicați în coloanele revistei politice a dv. convorbirea, ce am avut la foarte reușită întâlnire a studenților din Satumare.

Eram trecuți deabinele peste miezul nopții, la colțul unei mese rămăsesem numai doi, cu un prieten gr. cat. ieșit din aceeaș școală, și povesteam.

Ce zici la întâlnirea aceasta? La zelul, la solitudinea, la însuflețirea și la rezultatul acesta? Așa ceva încă n'a văzut Satumare.

– Așa e și precum știi, la aceasta am contribuit și eu.

– Adevărat; pentru a-mi exprima admirația nu pot decât să citez cuvintele unui mare fiu al istoriei noastre: „Mă închin în fața mărireii națiunii”. Și eu văzând acest rezultat, nu pot exprima mai bine, mai fidel, cece simțesc, decât că „mă închin în fața simțului de jertfă al societății”.

– Așa e! Insuflețirea societății e fără de pereche. Dar toate acestea sunt zadarnice, fără rost.

– Nu se poate !

– Măcar că așa e! Să vorbim puțin de situația noastră. Și am vorbit; el vorbea.

– România de ieri, așa numitul regat, din punct de vedere național și religios a fost un stat unitar. După război s'a mărit de trei ori în teritoriu și a mai primit o treime populație, ce nu e românească și nu e pravoslavnică.

– Bărbații noștri de stat obișnuiți cu statul unitar nu au avut în vedere Austria poliglotă sau organizația asemănătoare

a statului ungar, ci statul unitar, înrudit francez. Noul stat trebuie făcut unitar cu ori și ce chip. S'a prefăcut în principiu unificarea națională și religioasă și astfel s'a fixat: Minoritatem delendam esse (Minoritățile trebuiesc distruse).

– E o minciună că acest principiu ar fi și programul unui singur partid, în opoziție cu acela al celorlalte. Nu amice, – acesta e principiu dominant dela care nu se poate abate nici un partid căci altfel ar fi timbrat de trădător de patrie. Aceasta așa este și nu e altcum. Pentru executarea acestui program, istoria fostei voastre patrii ofere mijloace. Iți amintești de Kolonits, politicianul iezuit, la a cărui propunere guvernul austriac pentru înfrângerea poporului maghiar, a adoptat principiul: „Facia Hungariam captivam, postea mendicam, deinde catholicam”.

Pe acest drum merge campania pentru înfrângerea minorităților.

„Catholicam!” – Ai cetit articolul 8 din Constituție care prevede: „religia dominantă este cea ortodoxă gr. or.”, cea unită românească e de categoria a doua, iar celelalte, cea catolică, protestantă, mozaică sunt toate confesiuni de categoria a treia. Ai cetit, că au luat biserici gr. cat. și rom. cat. pentru scopurile bisericii ortodoxe? Ai cetit cum zidesc din impozitele încasate dela minoritari de altă religie biserici și pe titlul statului, școale ortodoxe? Aceasta e interpretarea practică a religiei dominante și a acelor de categoria a treia.

„Mendicam”. Aceasta înseamnă ungurește cerșitor. Acest scop îl servește reforma agrară. Aceasta nu se va termina atâta timp, cât nu se va atinge scopul.

„Captivam”. Aceasta înseamnă subjugare. Dar e lege internațională și un vechiu adevăr, că: Vae victis! Așa e, că-i foarte natural, ca ungerii aici, germanii colo, iar slavii și aici și colo să fie măturați din funcțiile publice? Și astfel cei ce au fost domni, – sunt și vor fi slugi. Clasa inteligentă nu trebuie numai înlăturată, ci și casată. Acest scop îl servește legea instrucției școlare azi în vigoare, la care nici nu mai trebuia adăugată legea nouă a lui Angheliescu. De aceia spun că e inutilă și fără scop ori și ce sfortăre a minorităților pentru menținerea școalelor lor. „Minoritam delere” acesta e scopul și față de acesta nu e admisibilă o cultură minoritară.

– Sistemul școlii de azi deschide posibilitatea, ca să nu fie admis la universitate copilul nici unui minoritar. Pentru aceasta e examinarea pe regiuni, sistemul bacalaureatului și acela al

examenului de primire la universitate. Examenul de clasă selecționează $\frac{3}{5}$ dintre elevi, examenul de bacalaureat încă $\frac{1}{5}$ iar acela de admitere la universitate restul. Dar nu vedeți Dvoastră cum stă scris deasupra ușei sălii de examen, inscripția pusă de Dante deasupra infernului său: „Lasciate ogni speranza!” Minorității! Abandonați ori și ce speranță!

— Iată exemplul de aici din loc. *In această școală a voastră eu am luat bacalaureatul la timpul său cu alți patruzeci. Acum s'au prezentat 15. Din aceștia au căzut la examenul de clasă 9, deci $\frac{3}{5}$. La bacalaureat de vor trece cu chiu cu vai 3, la examenul de admitere la universitate cu chin cu vai (mai mult cu chiul) va trece unu. Pe acesta însă îl va goni din universitate atmosfera antisemită.*

— Dragă amice! Cel ce nu vede acest lucru, e orb. Aceasta așa e. Ba îți spun mai mult: aceasta așa trebuie să fie, fiindcă scopul fixat, unificarea națională și religioasă nu se poate atinge altfel.

Pentru aceea zic, că aceasta admirabilă însuflețire e inutilă și fără rezultat. Nu e așa, că am drept?

În ce privește faptele, ai drept — i-am răspuns fără ezitare — dar scopul propus totuș nu se va realiza, pentru că îi lipsește dreptatea. Dreptatea e vecinică, face parte din dumnezeire, aceea cu puterea nu se poate stânge, nu se poate intu-neca. Iar aceea e un adevăr natural, că tot omul are drept la limba sa maternă și la cultura în limba maternă. Fără de aceasta e zadarnic și fără rost orice sistem. A căzut sistemul lui Kolonics, deși era susținut de surghiun și guilotin. A căzut și sistemul lui Haynau, deși acela s'a început cu spânzurătoare. Nu-și va ajunge scopul nici acest sistem de guvernare, pentru că se împotrivesc legii fundamentale a naturii, dreptății vecinice.

Se făcea ziuă. Ici colo dispăruseră stelele. Ambii ne-am ridicat.

— Vezi, am zis eu, acesta e adevărul. Răsare soarele, soarele dreptății. Aceasta e o lege naturală, care nu se poate împiedeca. Galilei chinuit la moarte prin inchiziție a negat, ce-i drept, adevărul legilor naturale, dar totuș a dat cu piciorul: „eppur si muove”. Și eu zic: însuflețirea, acțiunea, solitudinea noastră, pentru limba, pentru școlile noastre, pentru legea noastră, nu va fi fără rezultat. „Eppur si muove”. Suntem, rămânem și vom fi cetățeni români credincioși, dar cu limba maghiară, cu cultura maghiară.

Iosif Nagy.

La declarația d-lui Petrescu, ministru la Berna.

De Dr. Elemér Jakabffy.

D-l Nicolae Petrescu-Comnen, ministrul nostru la Berna, se dovedește de un politician foarte zelos. Când domnii miniștrii dela București sunt cam obosiți la aranjarea chestiilor minoritare și nu-și deranjează viligiatura cu asemenea fleacuri, se prezintă el, diplomatul, ca prin minunatele sale declarații să producă nițică viață în sezonul de crastaveți.

Firește, noi cu toată exactitatea ținem evidență despre manifestările D-lui Petrescu și așa suntem în situația plăcută de a-i reaminti și cele din anul trecut.

Acum anul, d-l ministru nu pe noi ne-a amenințat, ci presa elvețiană, mai bine zis vieța publică și economică din Elveția, afară de aceasta a mai făcut ceva, la ce nu voim să-i spunem pe nume.

Asupra acestor lucruri am primit știri din abundență în Nr. din 1 Sept. al gazetei *Vaterland* din Luzern și în Nr. din 5 Sept. al ziarului *Schaffhauser Zeitung*, cu toate că și celelalte gazete din Elveția s'au ocupat de ele pe larg.

Vaterland scrie următoarele:

Agencia telegrafică a reprodus Sâmbătă un comunicat al „cercurilor oficiale” române, pe care noi numai decât l-am aruncat în coș, până când alte ziare i au dat onoarea de a-l publica. După ce astfel totuș a văzut lumina acest document, acum îl fixăm noi, iacă-l:

„Unele ziare din Elveția au publicat știri alarmante asupra unor comande importante, făcute de guvernul român la industria elvețiană, dar asupra cărora totuș în ultimul moment a decis, că le dă Belgiei și Italiei. In chestia aceasta se dă următoarea explicație :

Guvernul român a început o întreagă serie de cumpărări de vite în Elveția și spre acest scop a prelininat 100 milioane. Tot așa, în conformitate cu noile legi, votate în Iunie, asupra eletrifierii căilor ferate, a decis, ca marile comande necesare la aceasta să le facă la firme din Elveția. Dar de o vreme încoace anumite gazete Elvețiene dovedesc față de România o ținută atât de puțin amicală, încât trebuie să recunoaștem, în unele cercuri competente dela București s'a sulevat ideea, dacă n'ar fi motivat, a face aceste comande cu preterarea Elveției, în Austria, Belgia, Franța și Italia. Cu toate acestea, până acum cercurile competente caută să asigure aceste comande pentru Elveția.”

Scurt. Românii vor să facă presiune asupra presei cu aceea, că amenință

Elveția cu preterare la comandă. O fac cu deosebire cu scopul, ca zierele să nu-și cedeze coloanele pentru problemele minorităților române.

De fapt am fi surprinși de cutezanța cercurilor române, dacă nu am ști, ce sistem balcanic doresc să introducă acești domni și la noi: acesta e sistemul lor, dela surpriza vizitei regale până la tratarea din când în când a reprezentanților presei, și acelaș e la amânarea datoriei lor de a plăti chiar așa ca la amenințarea cu boicot, dacă nu obsearvă o ținută politică conformă cu dorințele lor.

Sperăm, ca deputații Bundesratului, cari luni seara au participat la serala de recepțiune a ambasadei române, aranjată în onoare a „Uniuni interparlamentare” au găsit prilejul, ca într'un colț al palatului Bellevue să-i comunice Exelenței Sale d-lui Ministru Nicolae Petrescu alias Comnen, că ce a permis la noi și ce nu e permis.

Iar *Schaffhauser Zeitung* a comunicat următoarele:

În Nr. 204 al gazetei noastre am menționat amenințarea cu boicot a ministrului român dela Berna, cu care a pășit în Elveția. Ambasada română de fapt nu numai prin această amenințare a procedat în mod iloyal față de Elveția, ci și prin diferite comunicate oficiale numeroase, emise în timpul din urmă. Dintre acestea amintim numai următorul caz izbitor, care poate interesa în mod deosebit catolicismul și protestantismul mondial și care îl expunem pe scurt în următoarele :

Puțin înainte de aceasta a călătorit prin Ardeal o comisiune protestantă anglo-americană, ca să aibă impresiuni personale asupra oprimării fără milă a minorității protestante. Reîntorcându-se comisiunea aceasta la București, guvernul liberal a dat un prânz de gală în onoarea ei, la care prin toaste s'au salutat membrii cumisiunei. Pastorul Dr. Beach salutată în acest chip, firește a trebuit să răspundă. A răspuns, că comisiunea numai atunci își va formula raportul, când va avea impresiunile fixate, devremece minoritățile se plâng din cauza închiderii școlilor lor, iar guvernul dă informații contrare. Dr. Beach a primit cu mulțumită și promisiunea guvernului, de a ajuta, unde s'au constatat greșeli. Din aceste propoziții nevinovate, cari nu sunt altceva, decât obișnuite forme de curtoazie și din cari nu reiese nimic favorabil pentru România, ministrul român la Berna, se poate, pe barba proprie, se poate din încredințarea guvernului, a iscodit moțiune de încredere pentru România.

S'a atribuit d-lui Beach, că el condamnă atacurile îndreptate pe chestia minoritară, împotriva guvernului român, că el ar fi afirmat buna situație a minorităților și ar fi declarat, că aceasta mulțumește pe deplin Anglia și America. Ei bine, curând s'a aflat, că Dr. Beach nimic n'a zis din toate acestea. Asta e ceva, ce n'ar fi permis să se întâmple. La această seducere... conștientă a opiniei publice din Elveția nu poate avea scuză nici guvernul român, nici ambasadorul român dela Berna. Pentru această faptă ca și pentru amenințarea cu boicot, despre care am scris deja, să ne fie de puțină mângăiere revocarea ministrului român. Deocamdată presa din Elveția și-a permis să demonstreze împotriva ministrului român prin aceea, că nici un reprezentant al ei nu a primit învitarea la ultimul dejun al ministrului.

În revista noastră *Magyar Kisebbség* (Minorité Hongroise)

se publică comunicatul comisiei anglo-americane, de care e vorba aici. Din acesta oricine poate constata, că articolul sus citat al gazetei *Schaffhauser Zeitung* a fost în orice caz îndreptăţit şi „la seducerea conştiinţei a opiniei publice din Elveţia nu poate avea scuză nici guvernul român, nici ambasadorul român dela Berna”.

După acest succes diplomatic d-l Petrescu Comnen deja nu mai experimentează în afară. Nu încearcă să reducă la tăcere presa din Elveţia asupra doleanţelor noastre, în loc de aceasta mai vârtos ar dori să ne terorizeze pe noi. Spune, că Liga Naţiunilor a şi găsit de neintemeiate plângerile noastre, că acestea ne compromit pe noi, ba ele au scandalizat pe organele. Ligii Naţiunilor. În urma acestora trebuie introdusi în Codul Penal articoli noi, în baza cărora să se poată pedepsi aceia, cari defaimă ţara înaintea străinătăţii.

Memoriul pe care – cu subscrierea coloniştilor interesaţi, a d-lor Ştefan Ugron, Emil Grandpierre şi subsemnatului d-l avocat Iuliu Tornya l-a prezentat la Liga Naţiunilor, cititorii noştri îl pot găsi textual în „Glasul Minorităţilor Nr. 4–6, prin urmare oricine se interesează de politică, poate constata, că în memoriul coloniştilor nu este nici o expresiune ilioială, numai curate adevăruri şi fapte.

Celelalt memoriu, semnat sub impresia proiectului de lege asupra învăţământului particular, de episcopii: Contele Gustav Majláth, Iosif Ferencz şi Carol Nagy, cum şi de curatorii supreme ai bisericilor, ce-i drept, nu s'a dat publicităţii, dar întrebăm, dacă se poate presupune despre cei trei ierarhi, că ar fi făcut uz de un ton, care poate ofensa Liga Naţiunilor?

Noi am avea o singură dorinţă: dorim acuze concrete. Ne ar plăcea d. ex., că dl Petrescu să arete exact, care memoriu şi care propoziţie a lui e, ceea ce a ofenzat.

Ca să fim sinceri nouă aproape ne cade bine, ca acum se ridică acuza împotriva câtorva membrii ilustri ai Partidului Maghiar pe teama participării lor la agitaţia comunistă. Barem poate ajunge şi cauza aceasta în faţa judecătoriei, barem poate constata judecătorii, cât de fantastice sunt acuzele acestea, accentuate împotriva noastră de un alt ministru al guvernului liberal. Căci nici îndoială nu incupe ca judecătorii imparţială aceasta o va constata. Iar dl ministru Tătărescu după o asemenea sentinţă tocmai aşa se va cufunda în tăcere, ca dl ministru

plenipotențiar Petrescu în chestia comisiunii anglo – americane. Da, domnilor, aceasta ne doare pe noi și aceasta subminează autoritatea țării.

Se comit ilegalități față de noi, când țipăm pentru aceasta, ne bănuiesc și când bănuiala se dovedește de rea credință, zimbînd trec mai departe domnii în situații pline de răspundere.

Asta o vede, asta o cunoaște și străinătatea, și până când așa rămâne, autoritatea statului nu o pot mântui articolii penali, pe cari dl Petrescu dorește să-i introducă în legea noastră.

Catedre maghiare la universitățile noastre.

De Dr. Gheorghe Kristóf.

I. Situația actuală.

Situația actuală e, că avem o singură catedră maghiară, la universitatea din Cluj: *catedra de limba și literatura maghiară*. Aceasta catedră e organizată intru toate și absolut așa, ca oricare catedră a Universității din Cluj. Încadrarea profesorului, retribuțiunea, drepturile și datoriile, relațiunile de penzie și disciplinare sunt absolut identice cu acelea ale celorlalți profesori ai Universității. Și seminarul în legătură cu catedra e asemenea celorlalte Seminare. Îndrumătorul, conducătorul muncii spirituale, al nizuinței ascultătorilor de a cunoaște metoda și principiile fundamentale ale cercetărilor științifice în domeniul limbii și literaturii maghiare e titularul catedrei. Și în privința materială Seminarul e identic cu celelalte. În actualul an d. ex., și dotația anuală a acestui seminar, pentru cărți și mobilierul necesar, e chiar așa Lei 22.500, ca a celorlalte.

Așa se prezintă organizația, dotația cu un cuvânt relațiunile materiale ale acestei unice catedre maghiare.

Dar e firesc, că o catedră universitară nu se poate deosebi de alta în cele materiale, ci e absolut asemea acelora. Cu mult mai mare importanță are cealaltă chestie: dacă se afirmă și la aceasta catedră esența vieții universitare: libertatea învățămîntului? Evident, aceasta e o chestie mai interesantă, mai vârtos

în legătură cu catedra maghiară și mai vârtos în fața publicității maghiare.

Grăbesc să declar, că da, principiul libertății de învățământ al Universităților se afirmă și la catedra de literatură maghiară – în măsura cea mai mare!

Întrucât eu sunt actualul titular al catedrei, în interes public sunt nevoit a face ici-colo digresiuni personale. Așa d. ex. la timpul său profesor de pedagogie mi-a fost Stefan Schneller. Despre Schneller știe ori cine, că era un aderent fanatic al libertății de învățământ la Universitate. În prelegerile sale pe catedră, în disertațiile și cărțile sale, la conferințe, oriunde avea prilej, își propovăduia cu predilecție ideea lui centralistă, principiul personalității, din care urma direct și logic, aplicarea internă, simțul vocațiunii și propovăduirea și reclamarea valorii simțului de vocațiune. El accentua, că ascultătorul la universitate e cetățean liber, care poate și trebuie să se ocupe de știința, la care îl atrag înclinările interne, din liberă hotărâre, cufundându-se în ea. Și cât propovăduia și mărturisia el, că cu privire la profesor, principiul libertății învățământului e de o sută de ori mai adevărat! Totdeauna vorbea cu antipatie de șabloane, de uniformă și de fapt se îngrozea de aceea, că profesorul universitar numit de către factorii competenți, după ce a fost găsit vrednic de aceasta treaptă înaltă, să fie impeditat, stingherit prin orice șabloane, rubrici sau articole. Conform concepției și sistemului lui, profesorul universitar e profesor – face profesiune de credință. Profesiune de credință asupra problemelor ramului de științe cultivat de el, profesiune de credință asupra convingerii și cercetărilor lui științifice. Că ce probleme expune, care e convingerea lui științifică, aceea *după faptul numirii* nu se mai poate reduce la cadre, e absolut liber.

E superfluu să spun, că expunerile și ideile lui Schneller m'au răpit și pe mine. Sunt aderentul fanatic al libertății de învățământ, cu deosebire și chiar al celui universitar și mărturesc, că pe profesorul universitar la catedră, la expunerea concepției sale științifice, nu-l poate împiedeca, nu-l poate reduce nimica: e profesor universitar absolut liber. Numai o lege îl leagă și îl obligă: *propria lui convingere științifică*. Cine are măcar idee de natura lucrării pe teren științific și de simțul de răspundere al învățatului, înaintea aceluia e clar, că reducerea numai la propria convingere științifică și la simțul de răspun-

dere e în realitate legea cea mai tare și cea mai mare. Profesorul universitar e liber de orice circumstanțe externe, dar personalitatea lui întreață e legată de esența științei lui, de spiritul aceleia. E liber să nu-și bată capul, n'are voie să-și bată capul cu opiniunea lui X. Y...., cu părerea partidelor, cu evenimentele politice la curent. Dar e legat de legile lui științifice, de problemele născute din acelea. *De acelea nici nu iea cunoștință, acestora nu le poate fi infidel nici măcar un moment...* Când la timpul său a ajuns lucrul la pertractări, în chestia ocupării catedrei, cu dl prof. S. Pușcariu, acum coleg și prieten al meu, primul articol al primei mele scrisori suna cam așa: sunt dispus să pertractez, să ocup catedra, dacă la catedră pot fi absolut liber, adecă: dacă la convingerea mea științifică, la expunerea aceleia, nu mă împiedecă și nu mă leagă nimic, dar nimic alta, decât convingerea proprie. Firește – am adăogat – aceasta nu înseamnă, că e cuviincios, permis și liber, ca pe catedra universitară să aibă loc nu știu ce puncte de vedere josnice, politica zilei șcl. *Acolo numai știința te leagă, dar însăș știința e liberă.*

D. Pușcariu a găsit de firească condiția mea și m'a asigurat, că dreptul și datoria unui profesor al universității din Cluj e deplina libertate a învățământului. Faptele au dat și mereu dau drept punctului de vedere al dlui Pușcariu. Cu cel mai călduros și mai plăcut sentiment o scriu, că niciodată nici un minut activitatea mea de profesor nu a fost și nu e stingherită. Sunt absolut liber la funcțiunea mea de profesor, dar de altă parte și eu țin catedra de sfântă, de un altar, unde nu se poate intra cu doctrine, cari nu cadreză cu adevărata știință, acelea trebuiesc deslegate.

Esența universității e libertatea învățământului, aceea e și a universității din Cluj. Firește altcum nici nu se poate. Dar nu e așa: ce bine, ce mulțumitor e a ști, că și la catedra de limba și literatură maghiară e deplină libertatea învățământului?!

După acestea nu va surprinde, dacă îmi pun pe hârtie și experiența personală și plăcută, că atât situația mea între colegi, cât și aceea a ascultătorilor mei (în mare parte maghiari) ba in general a elevilor maghiari, e ireproșabilă. Din partea colegilor totdeauna am observat și m'am bucurat de ținuta cea mai prietenească, cea mai curtenitoare. Acelaș lucru îl pot spune și cu privire la elevi. Nu există deosebire de limbă maternă.

Aici e adevărată libertate și egalitate democratică. Cheia situației e în mâna indivizilor. Fiecare se bucură de atâta respect, cât ofere el. Elevii de origine maghiară, cari o merită, tocmai așa se bucură de favoruri (scutire de didactru, Cămin, burse), ca cel de origine română. Firește tocmai așa le și pierd, dacă dau ocaziună la aceea.

Dar catedra de literatură maghiară a Universității din Cluj mai are două părți interesante. Una e, că deși la timpul său au fost mai mulți petiționari nemaghiari, factorii în drept au ținut, ca *aceasta catedră să o aibă un maghiar de baștină, dela roată*. Au tot așteptat – cu preterarea petiționarilor maghiari – până și-au putut înfăptui principiul fundamental. Cred că aducerea în publicitate a acestui lucru va avea ecou plăcut *Ceealaltă* parte interesantă a acestei catedre e, că *limba ei de propunere e maghiară*. Și aici se poate stabili o diferență esențială în favoarea actualei universități din Cluj (și spre avantajul meu). Anume, că la universitatea maghiară din Cluj limba de predare a catedrei române, germane, cu un cuvânt a tuturor catedrelor, era maghiară: acum la universitatea *română* din Cluj profesorul de literatură maghiară predă *exclusiv* în limba *maghiară*, limba de propunere a catedrei lui e cea maghiară, cum e a celei germane germană, a celei italiene italiană șcl, și nu e română. Nime nu poate nega, că aceasta concepție, aceasta situație e cu mult mai liberală, decât cum era ceealaltă.

După plăcuta zugravire a situației *date*, să trecem la ce e de făcut.

II. Pentru viitor.

Punctul de mănecare e, că actualmente și de fapt la cele patru Universități din România (București, Cluj, Iași și Cernăuți) numai o singură catedră maghiară este: pomenita catedră de istoria literaturii maghiare din Cluj.

Această constatare negativă spune mai mult, că lucrul nu poate rămâne așa, interesul țării și al universității maghiare cer ca guvernul competent să sporească numărul catedrelor. Deja până acum mai multe persoane competente au recunoscut și au declarat de intolerabilă această situație. Așa d. e. la ocuparea catedrei din Cluj mai mulți membrii ai comisiei încredințate cu prezintarea propunerii au accentuat înaintea unui aspirant,

că „vom organiza” catedră de literatura maghiară în scurt timp și la Universitatea din București și ne vom bucura, dacă pe d-ta te vom putea avea la aceea”. Dar este și o altă declarație, care se învâрте deja în cadre mai largi. Aceasta e a d-lui N. Iorga. D-l Iorga în discursul ținut în fața ascultătorilor Universității populare din Vălenii de munte, organizate de d lui, a constatat necesitatea de a se organiza *la toate* Universitățile din România catedre pentru limba și literatura maghiară. Pe lângă aceste păreri emise în fața publicității, scriitorul acestor rânduri se poate referi, în ce privește necesitatea sporirii numărului catedrelor maghiare, la declarațiile multor învățați serioși, făcute în particular. Mai pe urmă *Societatea Filologilor Români* a cuprins într’o moțiune dorința de a se organiza și la Universitatea dela București o catedră de *agregat* maghiar.

Prin urmare nu e deloc izolată concepția, ce se cuprinde în propunerile mele ce urmează. Cel mult detalizarea și motivarea e a mea. Tratez deosebit punctele de vedere practice împreunate cu chestia și deosebit argumentele, cari tind să promoveze cercetările științifice.

a) *Punctul de vedere practic.*

Punctul de vedere practic cuprinde două momente importante. Amândouă își au rădăcinile în viață. Un moment e următorul: trebuie să presupunem, că la toate patru universitățile sunt ascultători, cari sunt dispuși și pentru cari e necesar, ca să cunoască limba maghiară barem în măsură minimală, având să aibă folos de ea la cariera ce și-au ales. Anume, un funcționar public care ar dori să servească în ținut maghiar, conform literei legii poate trăi încă și fără cunoștințe de limbă maghiară. Dar e netăgăduit, că viața e mai tare ca literile moarte ale paragrafilor. Funcționarea oficială și viața socială deja până acum a înduplecat pe foarte mulți judecători, profesori, învățători, funcționari dela căile ferate, transferați din Regat în Ardeal, ca să învețe ceva (bine-rău) ungurește. Pentrucă pe cât de adevărat și pe cât de firesc o găsește fiecare maghiar *intelligent*, care trăiește în România, că în propriul său interes e necesar și e datorie primordială a învăța limba statului: tot așa de sigur e, că funcționarului public din ținuturile maghiare, cunoștințele de limba maghiară îi ușorează munca oficială și îi face mai plăcută viața familiară și socială. Cu cât mai puține sunt dificultățile și neplăcerile pe acest teren, dacă tinărul func-

tionar public deja la ocuparea postului său ştie ungureşte atâta, că şi fără sprijinul autorităţilor, care de multe ori e greoiu şi înaintea unui om cult nu totdeauna e simpatic, ajutat de cunoştinţele sale de limbă, îşi poate avea locuinţă, aprovizionare şi nu se plictiseşte ori supără ca străin, ci numai decât găseşte *prietini, oameni*. Şi oare se poate nega că chiar aceasta: prietenia, vieţa socială plăcută, când se află bine sufletele, e cea mai tare şi mai sigură condiţie a consolidării statului? Eu o găsesc aceasta atât de evidentă, încât nu mai întru în chestie. Numai concluzia doresc să o accentuez şi aceasta e: *trebuie organizate la toate Universităţile române, dar chiar şi la şcolile superioare* (la şcoala superioară de silvicultură şi minieră, la Facultatea veterinară dela Bucureşti, la Academia de drepturi din Orade, la Politehnica dela Timişoara), posturi de aşa numiţi *lectori maghiari*. Scopul şi însemnătatea practică a organizării acestor posturi de lectori e în aceea, că fiecărui elev al Universităţii şi al şcolii superioare i-se ofere ocaziunea şi posibilitatea, ca să-şi poată însuşi elementele limbei maghiare, cu deosebită considerare la limba vorbită, pentru vieţa de toate zilele, şi că în posesiunea acestei ştiinţe să poată trăi mai plăcut ca funcţionar şi ca membru al societăţii.

Celalalt punct de vedere practic, care motivează organizarea posturilor de lectori, e în strânsă legătură cu acesta. E numai scoaterea în evidenţă a unei părţi a tezei generale de mai înainte. E anume interesul ascultătorilor facultăţii de litere, a candidaţilor de profesori. O parte a acestora se ocupă de studii (filologia, istoria română), la cari de multe ori cunoaşterea câtorva sute de cuvinte şi a celor mai simple fapte filologice uşorează mult continuarea studiilor şi le face mai cu rezultat. Cât e de adevărat aceasta, o arată faptul, că facultatea de litere a universităţii din Cluj la propunerea mea şi în baza raportului de aceeaş părere a d-lui prof. S. Puşcariu, deja în toamna anului 1924 în principiu a enunţat necesitatea organizării postului de lector maghiar. Ba a mers mai departe decât decisul principiar, întrucât primind raportul meu, numai decât a şi propus pentru numire pe d-l A. Bitay, profesor la Marianum. Se speră, că această afacere cât mai curând va ajunge la sfârşit în modul cuvenit. Este la Universitatea din Cluj d. e. lectorat francez, italian, englez, german. Acestea se motivează în deplină măsură deoparte prin înrudirea limbii române, de altă

parte prin aceea, că în măsură mai mare sau mai mică, fiecare e limbă mondială. La organizarea posturilor de lectori maghiari firește, aceste puncte de vedere cad, dar în locul lor vine viața practică, și cunoașterea așa numitelor subiecte naționale. Viața practică în general pentru fiecare funcționar public e mai ușoară și mai plăcută cu deosebire în ținut maghiar, dacă dispune barem de noțiunile elementare ale limbii.

Studiul universitar al limbii, istoriei și geografiei române iarăș e mai ușor și mai cu rezultat la acel ascultător, care înțelege în câțva și limba maghiară. Toate acestea se pot avea prin organizarea posturilor de lectori maghiari. E vorba de organizarea alor 7–8 posturi de acestea. Și fiindcă salariul unui lector la universitate în general e acelaș ca retribuțiunea unui profesor de școală secundară: nu înseamnă mare îngreunare nici pentru begetul statului.

În fine observ, că dupăce datoria lectorului e propagarea practică a limbii, limba de propunere a lectoratelor e cea maghiară. Propunerea cu scop practic a unei limbi vii se face deja în toate locurile, după așa numitul metod direct. Lectorul trebuie să cunoască cei drept, ireproșabil, limba română, dar natura datoriei lui cere, ca cât mai mult să vorbească ungrește.

Punctul ce vedere practic, propunerea limbii viie presupune și aceea, că lectorul vorbește limba maghiară corect și fără greș, cu o pronunțare frumoasă.

Pe lângă înființarea posturilor de tartori și maeștri de limbă, cu scop practic, și paralel cu aceasta, cât de curând sunt a se organiza și complini catedre universitare ordinare, pe cari le dorește și le motivează direct

b) *punctul de vedere stiintific.*

Vieța științifică din România (și în aceasta pregătirea și pretențiile științifice ale minorității maghiare) cer, ca la universitatea din Cluj pe lângă unica catedră maghiară organizată deja și în funcțiune, să se mai organizeze:

a) o catedră de filologie și

b) o catedră de istorie culturală maghiară.

Înființarea catedrei de filologie ar degaja catedra deja existentă de cultivarea ramurilor filologice. Știința de Literatură și filologie maghiară merită și de sine aceasta separațiune, mai bine zis organizarea unei deosebite catedre pentru filologie. Mai multe opere ale literaturii maghiare sunt de valoare pentru literatura

universală. Tot așa metodele și numeroasele rezultate ale filologiei noastre sunt și rezultate ale filologiei europene. Să adăogăm influința împrumutată, ce se face, e în curs și rămâne permanentă, între literatura și scriitorii maghiari și români, între limba poporului maghiar și a celui român, între filologia maghiară și română. Influența împrumutată a limbilor populare e vecinică, tot așa e permanentă legătura literară. Ținerea în evidență, în mod conștient, a acestei legături, durere, în multe privințe e la începutul începuturilor, din punctul de vedere al filologiei, ținerea în evidență se poate referi deja la rezultate științifice serioase. Dar și ținerea în evidență a împrumutatelor influințe literare și filologice, cere o muncă permanentă, pe care filologie română și maghiară numai cu ajutor reciproc o pot presta în așa chip, ca să înconjure unilateralitatea. La argumentul aceasta s'ar putea zice: vom utiliza filologia, care se face în Ungaria. In aceasta este ceva adevăr. Rezultatele științelor nu sunt legate de loc și e sigur și aceea, că filologia maghiară, de care sunt capabili învățații maghiari din România, în multe privințe nu poate face concurență celei de acolo. Dar e bine să cumpănim, că pe terenul studiului filologic și literar sunt probleme, pe cari nu le pot rezolvi numai ceice se află la fața locului. Rezultatele științei nu sunt legate de granițe. Adevăral, dar între probleme se găsesc nenumărate, pe cari nu le poate rezolvi decât un învățat ardelean pe pământul Ardealului. Chestiile științifice adesea sunt legate de circumstanțe inamovibile. Pe lângă valorile universale ale literaturii și filologiei maghiare și pe lângă legătura lor cu literatura, limba și filologia română, ca al treilea argument menționez faptul, că merită conștiința culturală și cultura științică a maghiarilor din România barem atâta considerație, ca literatura, limba și istoria culturală a lor să aiba o catedră universitară la Cluj.

In titlul catedrei de istorie culturală ar trebui să se introducă: *cu deosebit respect la maghiarii din România*. Prin aceasta s'ar reduce datoria împreună cu aceasta catedră, mai bine zis centrul ar fi indicat prin actuala situație politică și prin munca științifică, ce este a se depune. Restricțiunea aceasta în cercul obiectului înseamnă în realitate o ușurare pentru profesor și ca teren principal indică cultura maghiarilor din România, referința locală, care în primul rând ne interesează pe noi, Români și Maghiari la fel. La catedra de filologie e superfluă aceasta indicație

specială în titlu. Se înțelege de sine, că munca științifică și aici e îndreptată spre maghiarii din România. Dar nime n'ar fi mulțumit, dacă catedra aceasta s'ar degrada la rolul de catedră a dialectelor maghiare din România. Puțin folos ar avea din aceasta știința și cultura română ori maghiară. N'ar fi consult a se stabili *înainte* ori a se norma nici aceea, că respectiva catedră să fie de filologie finlandeză-ugorină ori de cea ural-altaică. Pentru caracterul finlandez-ugorin militează, în butul mai marei distanțe, *înrudirea mai apropiată*; pentru caracterul ural-altaic, vecinătatea mai apropiată, deși aici raportul de înrudire e mai îndepărtat. Caracterul finlandez-ugorin e recomandat mai mult prin punctul de vedere al filologiei comparative: caracterul ural-altaic (turco-tătăresc, mongolez, mangin-tunguzian) mai mult prin chestia elementelor turcești aflătoare în limba română și maghiară și istoria, pieirea și contopirea popoarelor de vița turcească (bulgari, cumani), cari au trăit cândva pe teritorul României. Scurt: trecutul istoric și prezenta așezare politică și geografică.

Fiindcă pe un câmp așa de larg titularul catedrei de filologie are un teren de opotrivă de important și de interesant, pentru munca sa asiduă, și fiindcă filologul maghiar se diferențiază în o direcție oarecare: la organizarea catedrei de filologie nu e nevoie de nici o indicațiune mai apropiată. Să aibă numai pregătire bună, să fie numai învățat care trăiește pentru specialitatea lui, în orice direcție va săvârși o muncă neprețuită.

Din aceleași motive nu e nevoie a se indica, a se hotărâ mai deaproape caracterul *catedrelor de limba și literatura maghiară*, ce se vor înființa la universitățile dela București, Iași și Cernăuți. Pentrucă necesitatea de a se înființa și la universitățile acestea catedre de limba și literatura maghiară, după cele expuse, nu mai are nevoie de argumente mai pe larg. Ce privește Bucureștiul, acela e deoparte centrul vieții de stat și științifice, a artelor din țară, unde o catedră de limba și literatura maghiară, mai bine zis un profesor universitar maghiar, e desigur la locul său. Mai departe e sigur, că trecând anii, tot mai mulți ascultători maghiari se vor inscrie și la universitatea aceasta. Astfel importanța culturală și științifică a capitalei țării, cum și interesul elevilor în aceeaș măsură, aproape pretind cât mai apropiata înființare a catedrei.

Dacă nu după timp, totuș după esență tot atât de puțin se poate amâna înființarea catedrelor de limba și literatura ma-

ghiară și la universitățile din Iași și Cernăuți. E adeca absolut sigur, că cel mai sigur și cel mai permanent izvor de energie pentru mult accentuata și într'adevăr mult dorita armonie e colaborarea culturală și reluarea, cultivarea legăturilor științifice. Și în aceasta privință din nou accentuez și aici, că inițiativa e datorită românilor, a factorilor oficiali. Goethe spune: „Geben ist Sache des Reichen” (a da e treaba bogatului).

Limba catedrelor, a prelegerilor, *limba de propunere* la universitățile din București și Cluj e cea maghiară, cu indatorirea, ca profesorul respectiv barem tot în al doilea semestru să țină un așa numit „publicum”, 1 oră la săptămână, pentru toți elevii universității, și încă gratis, fără didactru. Acest publicum trebuie ținut românește, ca să se poată înscrie și ascultători, cari nu știu ungurește. În principiu tot așa stă lucrul și cu catedrele dela Cernăuți și Iași. Totuși aici, luând partea practică a lucrului, – pe lângă menținerea bazei principiare – limba de propunere e deocamdată cea română.

Toate catedrele maghiare în chestii de retribuțiune, de disciplină și de pensiune sunt pe picior de egalitate cu celelalte și tot așa se bucură de libertatea învățământului universitar, ca celelalte.

În fine se înțelege de sine, că complinirea acestor catedre, numirea profesorului se face în baza legii și a ordinelor generale în vigoare, relativ la învățământul superior. Totuș cu restricțiunea, că pe lângă prevăzutele cerințe de formă și științifice, nu pot concurge și nu pot fi numiți decât persoane cu limba maternă maghiară și cetățeni creștini.

Organizarea catedrelor, aduce cu sine și organizarea seminarilor. Azi nici nu se poate inchipui catedră universitară fără seminar. Paușalul anual de cărți al Seminarilor ar fi de aceeaș sumă ca al celorlalte, numai pentru câștigarea colecțiilor radicale ar fi nevoie (afară de prețul mobilierului) de un ajutor cam de câte 50 mii Lei, odată pentru totdeauna. Pentru averea radicală a Seminarilor ce se vor organiza la Cluj, nu e nevoie de sumă deosebită, pentrucă stocul respectiv de cărți e adunat, a rămas aici. Din acelea s'ar putea compune o bibliotecă necesară, având aceea numai a se continua din an în an.

În fine e întrebarea: dacă pentru ocuparea catedrelor, ce se vor organiza, se găsesc în România învățați maghiari demni și vrednici? Căci aceea iarăș nu are mult sens, că catedra să

rămână vacantă. La aceasta pot da hotărît, răspuns afirmativ. E drept, că cei mai mulți și cei mai distinși specialiști s'au repatriat. Dar cu inimă liniștită și cu gândul la cea mai înaltă notă științifică, ce este a se avea, susțin că aproape fără excepție fiecare catedră (nici nu vorbim de posturile de lectori sau maștrii), se poate ocupa azi prin specialist indicat din cercurile maghiare din România, care e absolut demn de marea valoare științifică a catedrei universitare și de înalta ei demnitate morală. Dar că în această privință să nu fie nici o îngrijorare, nu aş exclude la concurs nici pe aceia, cari nu sunt cetățeni români. Am adecă cunoștință sigură, că un foarte distins specialist, care e cetățean maghiar și ocupă post de profesor în Ungaria, s'a declarat dispus a ocupa în România catedră universitară corespondentă. Dar numirea numai atunci ar fi definitivă, dacă respectivul își câștigă cetățenia română. Spre acest scop este a i-se da, dela data numirii, atâta timp, cât cere legea spre acest scop. Precizarea lunilor ori săptămânilor, în cifre, nu mă privește pe mine. Dacă în timpul prevăzut, persoana numită nu-și câștigă cetățenia, numirea e invalidă, catedra se va considera de necomplinită.

*

Iată în acestea se cuprinde minimumul, ce este a se realiza cât de curând la instrucțiunea superioară. Se poate, vor fi mulți, căroră și acest minimum, le va părea mult și pentru cuțezanță îmi vor arunca în față unul din epitetele la modă.

Față de ceice găsesc că e prea mult, m'aș putea referi la date istorice contrare și la izvoare de drept, cari asigură posibilități largi, față de a căror cuprins acest *maximum* devine într'adevăr așa de puțin, încât e mai ușor a-l executa, a-l realiza, decât a lupta împotriva. De altă parte e sigur și aceea, că vor fi – și încă nu puțini la număr – cari acest *maximum* nu-l vor primi nici de „minimum”, ci de nimica, tot de ceva fără preț. Acestora însă le-aș putea răspunde: în actuala situație politică și materială, propunerea mea e într'adevăr maximul la aceea, ce se și poate realiza. Ar fi irațional, a fermenta fără drojii.

Dar eu nu privesc nici în dreapta, nici în stânga. În chestia științifică a României (și în aceea a maghiarilor) am spus, ceea ce mi-a dictat conștiința.

Cluj, Iunie 1925.

Băncile minoritare și Banca Națională

De Dr. Elemér Gyárfás.

În No. 1-3 a. c. al „Glasului Minorităților” deja am atras atențiunea asupra faptului, că în Nrul din Nov. 1924 al organului economic franco-român dela București, *Analele Băncilor*, care nu în ultimul rând se editează pentru străinătate, sub titlul *Institutele finanțare minoritare din Ardeal sub stăpânirea română*, d-l Liviu P. Nasta printr'un bogat primarticol expune situația institutelor financiare cu caracter maghiar în baza datelor, pe cari le-am elaborat în studiul meu *Organele de credit ale României și institutele financiare maghiare din Ardeal* și reproduce tablele statistice compuse din datele adunate de mine.

În aceasta carte, analizând bilanțurile din anul 1922 ale băncilor maghiare din Ardeal am expus rezultatul obținut de mine prin adunarea de date, cumcă la 31 Dec. 1922 în teritoriile alipite funcționau 197 institute financiare cu caracter maghiar, a căror capital societar face 274 milioane lei, iar fondurile de rezervă 89 milioane și tablele statistice arătau și sumele celorlalte date din bilanțurile institutelor. Între acestea era sub titlul *Creditori* Lei 498 864,702.18, cuprinzând toate pozițiile, de cari s'au folosit la termenul indicat, institutele noastre în forma de scont sau credit la cont curent la alte institute. În studiul meu deosebit am arătat, că aceasta poziție relativ cât e de mică și că și aceasta sumă relativ mică, institutele noastre în mare parte o ieau împrumut unele dela altele, băncile mai mici dela țară dela băncile mai mari dela orașe, așa că dacă toate institutele cu caracter maghiar din Ardeal le considerăm o unitate complectă și sub titlul *Creditori* am lua numai suma, care o primesc institutele noastre dela institutele de alt caracter, nu ar rezulta 498 milioane, ci o sumă cu mult mai mică și abia greșim, dacă suma aceasta o luăm în $\frac{1}{3}$ din cea de mai nainte ori cel mult în 20 milioane.

Cu toate că în studiul meu am căutat să pun chestia într'o lumină cât se poate de pronunțată, dl Liviu P. Nasta în suszitul articol totuși, a ajuns în privința aceasta la concluziunea surprinzătoare, că institutelor noastre le-a dat Banca Națională un credit de 498 milioane, „deci în privința scontului nu a făcut nici o deosebire între institutete române și minoritare.”

Oricât de departe ar fi de realitate suma creditului de scont Lei 498 milioane, presupusă de autorul articolului, în ultima analiză de fapt nici nu ar fi disproporționat, dacă banca de emisiune ar pune la dispoziția băncilor ardelene cu caracter maghiar un credit de scont în suma aceasta, pentru că doar și suma aceasta e abia de $1\frac{1}{2}$ ori mai mare ca propriile lor capitale și rămâne cu mult în urma sumei, ce ar putea cere institutele noastre, dacă Banca Națională le-ar pune la dispoziția creditele de reescompt în aceeași proporție, în care le pune marilor institute dela București.

Anume, conform datelor statistice, capitalul societar și rezervele marilor institute dela București e în următorul raport cu creditele de scont avute în 1923 la banca de emisiune (în milioane Lei):

	Capital societar	Rezerve	Scont
Banca Românească	280	100	866
„ Marmorosch Blank	125	162	874
„ de Credit Român	125	70	529
„ Comerțului Craiova	60	58	236

Cum arată cifrele de mai sus, institutele dela București în decursul anului 1923 au obținut la Banca Națională credit de scont, care întrece deabinele dublul capitalului lor societar și a rezervelor.

Evident, dreapta distribuire a creditelor de scont din partea Băncii Naționale numai așa se poate închipui, dacă acelea *se aduc în raport capitalurile societare ale institutelor*. În ședința direcțiunii „Asociației Băncilor Române” ținută la 30 Oct. 1923 dl Oromolu, guvernatorul Băncii Naționale, însuș a cerut în aceasta chestie îndrumările reprezentanților organizațiilor asociate și în firul desbaterilor pornite asupra acestei chestii s'a format punctul de vedere, că singurul modru al dreptei distribuirii de fapt nu poate fi altul, decât *aducerea în raport a creditului de scont cu capitalurile Societare ale institutelor*.

Prin urmare dl Liviu P. Nasta, căruia îi erau cunoscute capitalele proprii ale marilor institute dela București și creditele acordate de Banca Națională, în baza acestora cu tot dreptul a putut presupune, că institutele ardelene cu caracter maghiar, având capitaluri proprii Lei 364 milioane, de fapt au avut la Banca Națională un credit de scont în suma de Lei 498 milioane.

Noi înse durere, știm foarte bine, că situația actuală ră-

mâne departe în urma icoanei zugrăvite de articolul pomenit ai *Analelor Băncilor*. Institutelor ardeleno cu caracter maghiar în vremea aceea, la care se refero colecționarea datelor statistice din chestie – abstracție făcând de unele eccepții foarte neînsemnate – Banca Națională deloc nu le acorda credit.

N'am reclamat până acum chestia aceasta la locuri competente dia cauza, că obținerea creditelor de scont la Banca Națională și urcarea celor actuale, la mai multe institute ardeleno cu caracter maghiar până acum s'a lovit de dificultăți de formă. Prin urmare în decursul anului 1924 ara avut deosebită grija, ca institutele noastre în formă irepoșabilă să ajungă în posesia condițiunilor de formă, dorite de Banca Națională și în posesia acestora, pe lângă observarea tuturor formalităților prescrite să ceară Băncii Naționale aprobarea creditului de scont.

Munca noastră conștientă și sistematică desvoltată în aceasta direcție a și avut rezultat, întrucât institutele au câștigat toate condițiile formale și acum în baza lor au cerut acordarea creditului.

Față de concluziile eronate ale articolului din chestie am dorit să expunem date statistice precise și pentru aceasta în Maiu 1925 am organizat o nouă adunare de date, a cărei rezultat ne prezintă trista icoană, că dintre 109 institute ardeleno cu caracter maghiar, cari reprezintă 212,037.350 Lei capital soțietar și 109,598.792 07 Lei rezerve, adecă total 321,636.142 07 Lei capital propriu, abia 8 au avut parte de credit la Banca Naționali în suma de Lei 19,900.000.

În articolul din chestie dl Liviu P. Pasta menționează ca o concluzie foarte la loc și vrednică de recunoștință: „În privința scontului Banca Națională nu a făcut nici o deosebire între băncile române și minoritare”. Noi nu dorim să facem o asemenea concluzie în direcție contrară, fixăm numai situația faptică și dăm expresitune nădejdiei, că neglijarea evidentă, de care până acum au avut parte institutele noastre, nu e conștientă și astfel obiectivitatea și simțul de dreptate mai curând ori mai târziu vor vindeca doleanța dureroasă, ce provine din aceasta neglijare, pe care în interesul institutelor noastre nu o putem trece cu vederea, ci suntem nevoiți a o reclama și pe față.

Cu atât mai vârtos trebuie să o facem, că tratamentul mașter nu mai poate avea acum motivul, care până acum ni s'a imputat fiindcă institutele noastre în măsura cea mai largă au satisfăcut toate condițiunile de formă și formalitățile.

D-l Sabin Opreanu în cursa falșificătorului.

Precum scafandrierul, care se coboară în fundul mării, are să se păzească de chit ori de polip, căci altfel pierе, tocmai așa are să se păzească istoricul, să nu ajungă în cursa unui falșificător de istorie, căci altfel în loc de a descoperi adevărul, va relata numai basme, vrednic fiind de compătimire.

Se știe, că sunt nu numai falșificatori de monete, de cambii, de titluri de rentă, ci au fost și sunt în lume și falșificatori de istorie. Marele istoric al Cehilor, V. Hanka în veacul XIX. a fabricat o grozăvenie de legi, cântări cehe, spoite în culoarea vechimei și așezate în veacurile X–XIII. L-a prevenit la austrieci C. Hanthaler și a scris cronică întreagă despre lupte, cari niciodată n’au avut loc, despre cavaleri, cari niciodată n’au existat. Și pe acesta l-a întrecut croatul J. Tomko, pentrucă acesta a iscodit o cronică universală și o bulă popolă.

Din cauza minciunilor unor asemenea istorici se fac apoi genealogiile fictive, cari merg până la Noe, „filii ante patres” papi ca Cyriacus, care n’a existat niciodată și ilustrații ca aceea, în care Avram voia pe fiul său Isac să-l execute cu pușca și așa să-l jertfească.

În cursa unui asemenea falșificător a ajuns și dl. Opreanu cândîn disertația intitulată „Terra Siculorum”, iea ca punct de plecare actul de donațiune al regelui Vladislav din 1301, prin care se apără drepturile iobagilor din comuna Olafălău împotriva abuzurilor de putere a săcuilor venetici, cum zice d-lui.

Dar aceasta scrisoare atât de mult exploatată de cătră dl. Opreanu, nu e document autentic, ci e o plastografie făcută între anii 1827–1838 de contele Iosif Kemény, prin urmare nu redă situația din veacul XIV. ci una din concepțiile falșe de veacului XIX.

Pentru a înțelege acest lucru trebuie să știm, că contele Iosif Kemény după absolvirea studiilor la 1827, în vârsta de 32 ani a ajuns la Sibiu secretar erarial, și stând acolo patru ani, tare s’a împrietenit cu învățații sași. Pe atunci stătea și învăța acolo și baronul Carol Rosenfeld Cekelius, devotat colectant de diploma vechi.

Contele Iosif Kemény, ca secretar erarial, avea să apere față de săcui, drepturile domnești. În discuția ce astfel s’a năs-

cut, săcuii cu drept se refereau la acea, că înainte de 1562 pe pământul Săcuilor regii ungari nu dispunau direct, nu donau pământe și așa nu contribuiau la susținerea cetăților. Conte Iosif Kemény, ca ocazional să-i păcălească, a plăsmuit două scrisori date din veacul XIV. Conform uneia, Andreiu Voivodul Ardealului, ar fi ordonat magistrului Lőkös, pârcălabul săcuilor și căpitanului de cetate Orban, dispus de Maestatea Sa Regele la Várhegy, ca să restaureze cetatea de Várhegy și bine să o fortifice. Dar Maestatea Sa regele își rezervă dreptul de folosință și donațiune, a pământelor dela Várhegy. Conform celeilalte, regele Venceslau sau cum se numea el la unguri, Ladislau, în 25 Sept. 1301 la Buda în curtea domnească ar fi ordonat, ca pe locuitorii din Olafălău, cari se găseau între secuii din Odorheiu, căpitaniii cetății Odorheiu să nu-i silească să dea grinzile și altfel de lemne, necesare reparării cetății, nici să plătească zecimi, biruri, ori să dea bou la frigare.

Ambele aceste scrisori, provenind afirmative din veacul XIV., contel Iosif Kemény le-a arătat baronului C. Rosenfel, ca și când originalele acelora s'ar găsi în arhivul imperial secret din Viena. Dar se înțelege, acolo tocmai așa nu se găsesc cum în zadar s'au căutat veacuri dearândul originalele plastografiilor lui Tomko. Firește, Rosenfeld a primit bucuros aceste scrisori luate ca vechi și le-a înregistrat în colecția sa de documente.

Dar cumca între acestea două scrisori, cea datata din 1353 nu e adevărată, ci e falsificație, se vede de acolo, că la 1353 nu Andrei Laczkfy era voivodul Ardealului, ci Nicolae Kont (vezi Anjoukori Okmánytár" V. 621. VI. 90. 109. 133. 169): Știm și aceea, că Andrei la 1353 era banul de Macsó și numai la 1356 a ajuns voivodul Ardealului (v. Karácsonyi, Magyar nemzetiségek a XIV. század közepéig II. P. 173). In scrisoarea e ridicol și aceea, că voivodul Ardealului dispune pârcălabului săcuilor când în veacul XIV. pârcălabul săcuilor era într'un rang cu voivodul Ardealului și lui voivodul nu-i putea dispune. Așa ceva nu a putut deci scrie, decât un om, care a stat tare departe de veacul XIV și citea scrisorile lui G. Bethlen și ale Rakoczy-eștilor.

Că și scrisoarea a două, datată din 25 Sept. 1301 e o plăsmuire de mult mai târziu, ar fi putut-o ști D-I Opreanu din aver-timentul arhivarului de Sibiu Gheorghe Müller, care (Mittheilungen des Instituts für Österr. Geschichtsforschung, anul 1915.

fasc. 2. p. 403) declară aceasta scrisoare de plastografă. Ar fi putut ști acest lucru și din pp. 30–31 a 1908 al publicației *Történelmi Tár*, pentru că acolo eu am atras atențiunea istoricilor asupra faptului, ca aceasta scrisoare e făcută în o latinească cei puțin din v. XVIII.

Dar să presupunem, că principiul dlui Opreanu e: germanica et ungarica non leguntur! Fie așa dar legile cronologiei și ale geografiei îl obligă și pe el, acelea era dator și el a le avea în vedere.

Apoi știm, că pe tinărul Venceslau Ladislau în vârsta de 14 ani, numai la sfârșitul lunei Iulie 1301 l-a predat tată său boierilor maghiari la Göding, In 30 Iulie 1301 au ajuns cu el la Nagyszombat (Sabaria), în 12 August la Buda și în 27 Aug. l-au încoronat la Alba-Regală (Székesfehérvár). Ore la distanța de 700–800 klm. chinezul dela Olafălău cum ar fi puțin ști deja la începutul lui Septemvrie 1301, că Venceslau e deja regele legitim al Ungariei, deci se poate adresa lui cu rugarea sa? Ori poate crede dl Opreanu, că și atunci era serviciu de telegraf, telefon și ziaristic.

Dar chiar dacă afirmativul chinez de Olafălău ar fi știut, că la Buda se pregătește nouă alegere de rege, nici atunci nu ar fi putut merge acolo, pentru că boierii Ardealului nu erau pe partea lui Venceslau. Ladislau Kaján, faimosul Voivod „deținător de regi”, tindea spre independență. Petru Episcopul Ardealului a trecut pe partea Papei, ținea cu regele Carol și aduna ofrande pentru delegatul Papei, dar din cauza vremilor turburi nu le-a putut transporta la Buda (Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen I. 292.).

Dar dacă Dl Opreanu nu a luat in considerare nici legile cronologice și geografice, dlui ca bun român, ar trebui să fie versat în filologia latină și la prima citire a acestei plastografii puse pe 1301 ar fi trebuit să se îngrozească de deosebirea între latinească din v. XIV și între aceea acestei plastografii

D-l Opreanu adeca trebuie să știe, că renumitul învățat francez, Carol Du Cange, a redactat un dicționar de 6 volume intitulat „Glossarium ad scriptores mediae et infimae latinitatis”, pentru că scriitorii latini din evul mediu numai din limba latină clasică nu se pot înțelege, și pentru a se înțelege latineasca obișnuită în Ungaria, a trebuit redactat dicționar deosebit și acesta a și apărut la 1901 sub titlul „A magyarországi latinság szótára”

(Dicționarul latinității din Ungaria) de A. Bartal. Prin urmare dacă cu ajutorul acestor dicționare examinăm latineasca plastografiei puse la 1301, vedem că în ea numai aceea se găsește scris cu latineasca dela începutul veacului XIV., ceeace plastograful a luat textual din actul de donațiune al regelui Venceslau Ladislau eliberat cătră episcopul din Cracovia la 26. Sept. 1301. deci numai cu o zi după datarea afirmativului act de privilegiu, dar autentic. Acest act de donațiune l-a cunoscut Kemény bine, pentrucă acela a apărut tipărit în cartea lui Ioan Bardossy intitulată „Moldavensis vel Sepsiensis decimae indagatio” și recensită în „Allgem. Liter. Zeitung” din 1804 IV. p. 710. Aceasta contele Kemény a putut-o cumpăra ușor ori a putut-o împrumuta din biblioteca învățaților dela Sibiu. Dar cât ce trebuie să se abată dela acest act de donațiune și trebuie să resume afirmativele drepturi ale celor din Olafălău, numai decât se folosește de expresii ca „ligna et tigna: vix iam subministrare”, „eatenus quotidie ardugeantur”, „lignis et timentis pedestribusque servitiis castrensare soliți”, „libertate sua excidere”, „emocione seu alio iuris titulo subsistibili”, „sub vexillo conritum ipsoram connumerari et exercituare volumus”, „hoc tamen per expressum reservato”, „servitiisque opprimantur”. Dar asemenea expresii la începutul veacului XIV. sunt absolut neobișnuite, ele numai aceluia îi vin în codeiu, care, ca contele Kemény, a învățat „Tripartitum”-ul lui Verbóczy și „Jurisprudencia” lui Andrei Huszti (apărută la 1742).

A scăpat din vederea contelui Kemény și mai vârtos a d-lui Opreanu aceea, că conform unei jalbe a Săcuilor din 1492., la Odorheiu numai renumitul voivod Ardelean Stefan Báthory și eroul lui dela Câmpul pâinii au zidit castel între anii 1480–90 și a constrâns locuitorii unor sate să presteze la acest castel (Geschichte des ungarischen Reiches und seiner Nebenländer III. Th. Halle 1801 pp. 41–7 v. Székely Oklevéltár I. 272–280 v. Századok 1889 p. 702) Delegații săcuilor discutau înaintea regelui, că zidirea unor asemenea casteluri până aci era la ei un lucru neobișnuit și ne mai pomenit și nu servește decât spre oprimarea nedreaptă a lor. Delegații regelui au recunoscut de drepte reclamațiile lor și în consecință regele (Vladislau II.) a concediat pe Stefan Báthory din postul de voivod al Ardealului și pârcălab al Săcuilor.

Acestea luându-le în considerare putem constata si aceea,

că Olafălăul a fost colonizat numai de Stefan Báthory pe la 1480, pentru aceea se menționează prima oară, în documente autentice, la 1566, iar privilegiile definitive le-a primit la 1618 și încă pentru aceea, că pe seama regelui să construiască un mare herestrău. Deci numai de aci încolo, și nu dela 1301 au fost datori să transporte scânduri și grinzi acolo, unde porunca curtea domnească (Orbán Balázs „A Székelyföld leirása,” I, pp. 72–73).

Din acestea e evident, că nu Săcuii au venit mai târziu în Scaunul Odorheiu, ci întors, dupăce barem de 300 ani se aflau acolo Săcui, cu permisiunea și încurajarea viteazului dar absolutistului voivod ardelean Stefan Báthory an venit unele familii române pe teritoriul comunelor Szentegyházásfalu, Kápolnásfalu azi româneșt Vlahița, Capâlnița și acelea și-au construit acolo primele case, firește numai de lemn. Ca o raritate într-un ținut maghiar, s'a numit acest grup de case Olafălău. Dar românii colonizați aici au fost cu mult mai puțini, decât ca să se poată susține în mijlocul Săcuilor. Deci murindu-le marii protectori, Stefan Báthory și Vartolomeiu Drágfy s'au retras de aici. E sigur, ci la 1601 agenții generatului Basta, cari făceau conșcrierea, nu au mai găsit nici un om cu nume românesc în aceste două sate numite „Olafălău”, deși e un trist adevăr crunt, că Basta și omenii lui nu favorizeau pe maghiari (Székely Oklevéltár v. V. p. 284).

Judecând după numele și naționalitatea dlui Opreanu gășesc, că dlui e creștin. Primească deci avertismentul unui mare apostol al creștinătății al af. Ioan: „fiilor, să nu credeți pe tot duhul, ci să ispițiți dhurile de sunt dela Dumnezeu: că mulți proroci mincinoși au ieșit în lume”. Dacă va face așa și dacă, înainte de a construi o întreaga teorie mare asupra mei scrisori, va examina realitatea aceleia, atunci nu va cădea în cursa unuui falsificător. Să se elibereze de acum și să citească despre contele Kemény cele ce scrie despre el acum decedatul Carol Tagányi în Századok pp. 49–56 din 1893.

Dacă nu o face și nu se păzește de falsificători, atunci sau e credul sau nici nu dorește să afle adevărul. Nici una nu-i va servi spre cinste, cel puțin noi maghiarii așa judecăm.

Oradea-Mare, Februarie 1925

„Culte în România.”

Sub titlu acesta a apărut la Lugoj o mică broșură. Aurul e Dr. Nicolae Brînzeu canonic în Lugoj. În broșură găsim o aspră critică asupra politicii bisericești a României, mai bine zis a actualului guvern. Trebuie să ne ocupăm de ea nu numai pentru aceea, că ea ne îndrumă atențiunea asupra unui ram al chestiei minoritare: asupra minorității religioase, ci mai ales, pentru că de data aceasta, critica vine din parte românească. Autorul însuș e român, dar tot odată biserican la poziție respectabilă, a cărui credință catolică, concepție religioasă, o atinge dureros politica bisericească a actualului guvern, ce nu e alta, după afirmațiile lui – decât continuarea politicii religioase a vechiului stat ortodox confesional, de o religie. În prima parte a studiului său începe cu dispozițiile generale referitoare la libertatea conștiinței, ale Constituției. Citează articolii 5, 10 și 23 din Constituție. Primul asigură libertatea conștiinței fără considerare la deosebire de limbă și de religie, al doilea șterge orice drept bazat pe privilegiu, al treilea e faimosul art. 23 care asigură libertatea bisericilor, stabilește totodată, că bisericile ort. și gr. cat. sunt biserici românești și prima – având în vedere că e religia marelui majorități a Românilor – e biserică dominantă, până când biserica gr. cat. are întâietate față de celelalte biserici.

Altcum și-au închipuit-o – găudește autorul – bărbații de stat conducători ai României, înainte de unire. Tache Ionescu în ședința Camerii ținută la 10. Iunie 1917 în Iași, profesa în aceasta chestie punctul de vedere al „bisericii libere în statul liber.” România între frontierele lărgite nu poate să rămână stat confesional, pentru că creșterea teritorială va sparge exclusivismul creștinismului ortodox și între marginile noului stat român vor căuta așezare câteva milioane de cetățeni de religie gr. cat., rom. cat. și protestantă, cu cari va intra un nou spirit religios, care fără violarea cerințelor vieții de stat moderne, nu se poate neglija, nici nu e permis. Și toate aceste bune propoziții s'au dovedit zadarnice față de puterea tradițiunii ortodoxe. Chiar atunci, când Constituția României mari cu un gest nobil șterge orice privilegiu, aceeaș lege cu câțiva articoli mai la vale stabilește un nou privilegiu; caracterul de dominantă al bisericii ortodoxe, pe când bisericii române gr. cat. i-se asigură întâietate față de celelalte biserici. Nu mult ușurează aceasta situație

interpretarea oficială, care explică noțiunea religiei dominante numai ca o realitate numerică bazată pe majoritatea covârșitoare a credincioșilor, pentru că vieța reală pas de pas dă acestei realități curat numerice, un cuprins real, dacă nu după drept, dar în faptă.*

Aceasta înseamnă un regres față de trecut – constată autorul, pentru că cercetătorul nepreocupat fără orice dificultate poate stabili inexactitatea afirmației ortodoxe, că sub stăpânirea maghiară era invers, catolicismul dominant. În Ungaria catolicismul și-a pierdut situația dominantă la 1848 și după „recepțiunea” religiei mozaice la 1895. au pierit și ultimele urme ale inegalității pe teren religios. Dacă la acestea mai observăm, că autorul toate aceste constatări le scoate din lucrarea d-lui Ioan A. Preda. «*Constituția bisericii gr. or. române din Ungaria și Transilvania*», putem zice, că o judecată mai nepreocupată asupra trecutului nici că se poate dori, căci d-l Preda însuș e român ardelean gr. or. – Dar are oare ortodoxia merite pe terenul dezvoltării culturii naționale, cari o fac vrednică de aceasta situație privilegiată? – întrebă autorul. Cine cunoaște istoria Românilor și știe, că toate manifestațiile de vieță ale poporului român în ce strânsă legătură sunt cu religia, – acela poate judeca la valoarea reală efectul desastroos, cauzat evoluției culturale române de ortodoxie prin orientalismul ei cultural și prin liturgia slavonă.

Poporul român, care prin atâtea fire ale originii sale e legat de Apus, sub influința ortodoxiei, veacuri întregi a fost nevoit să se închidă în fața culturii apusene, ba avea să sufere, că nici în cultul divin să nu poată face uz de limba proprie, pentru că aceea era timbrată de profană, nedemnă de a lăuda pe Dumnezeu. Istoria culturii și literaturii române e chemată să constate aceste fapte istorice și chiar aceasta influință omorâtoare a Bizanțului a scris cele mai triste pagini ale culturii române, pe când orice mișcare a vieții culturale în direcție națională este a se reduce la influințele venite din Apus. Sub influința acestuia s'a făcut și renașterea română, în care poporul românesc desbrăcându-se de haina slavonă, cu care l-a dăruit ortodoxia veacuri dearându-l, s'a ridicat din marele haos ca un

* Dar întâietatea asigurată de Constituție bisericii gr. cat. față de celelalte, ce o motivează? Aici tâlcuitorii legii nu se pot referi nici măcar la majoritatea numerică a credincioșilor.

membru al mapei familiei latine. Iată cum se prezintă meritele ortodoxiei la lumina istoriei – arată autorul. Dacă la toate acestea adăugăm rolul ce l-au avut ierarhii români în Muntenia la 1848 sub ocupația rusească, mai târziu la unirea principatelor, pe urmă sub războiul mondial, nu ne vom mira, dacă citim, că d-l Vasile Stroescu scria în „Românul” din Arad: „Se zice, că Românii s’au conservat mulțumită legii lor. Nu, nu-i adevărat! Asta-i o invenție a popilor, ca să și arete meritele...”

Pe lângă aceasta înfășosare a faptelor e cu atât mai frapantă situația de subordonare, la care a condamnat ortodoxia, biserica unită. Constituția, ce-i drept, de dragul aparentei, îi asigură o situație de favoare față de celelalte biserici. Vieța practică a redus înse la valoarea sa adevărată, acesta favoare care și de altfel repugnă într’un stat, care asigură egalitate tuturor bisericilor. Aceea, în ce își iea partea de întâietate biserica unită, e cel mult întâietatea la atacuri și la suspicionări, pe cari să le sufere pentru catolicismul său, pe toate terenele: pe cel politic, cultural și economic.

După expunerea critico – istorică, pătrunsă de un cald sentiment subiectiv, a principiilor fundamentale ale Constituției, autorul trece la viitoarele probleme politico-bisericești ale statului român.

Mari și grave chestii stau aici deschise și așteaptă rezolvire, căci nu e vorba de chestii mai mici ca: reglementarea exercițiului religiunii, a relației dintre Biserică și stat, ta biserica catolică deosebit Concordatul, chestia patronatelor și aranjarea altor chestii, cu deosebire acelea ale dreptului de proprietate. La aranjarea în spiritul vremii a tuturor acestor chestii e nevoie de un spirit mai liberal decât acela, care azi stăpânește opinia publică a țării. Spiritul ortodox tradiționalist, care a fost în stare să-și introducă prerogativele tardive chiar și în Constituție – își aruncă umbra și asupra chestii lor viitoare politici bisericești. Cu amărăciune observă aici autorul, că ortodocșii în credința, că în România mare numai ei se pot simți acasă, mișcă de acum toate pietrele, ca înainte să câștige pe partea lor îndrumarea factorilor legislativi... ai țării. Aceste tendințe au luat și forma unor organizații și agitații politice și sociale. Congresul biblic al preoților gr. or. ținut la Sibiu a fost pe față o declarație de războiu împotriva bisericii române unite, iar în adunarea de astă toamnă a Societații „Andrieu Șaguna” s’au emis glasuri

răsboiuce în interesul asigurării prerogativelor bisericii ortodoxe. Aici s'a născut și „Apelul” adresat publicității, care prin pretențiile sale cuprinse în puncte, prin enunțările categorice și prin tonul îndrăzneț, lasă destul de nedeghizat a se întrezări intențiunile agresive ale ortodoxiei. Așa stând lucrul, cu legitimitate îngrijorare se pune întrebarea: nu va duce aceasta la luptă culturală? Poate chiar aceasta neînfrântă agitație politică și socială a dat autorului ideea, de a sări într-o apărare a catolicismului atăcat!

Cu metoda politico istorică trece autorul peste probleme cunoscute, cari au servit în trecut ca puncte de frecare în relația dintre biserică și stat, cu deosebire între cea mai organizată putere bisericească: biserica catolică. Expunerile sale de drept și de istorie bisericească și observările politice, concluziile lui opuse concepției ortodoxe, câteodată pasionate chiar, îl duc la rezultatul, că în România, având în vedere trecerea ca prin salt dela trecut la prezent, dar mai vârtos chestia minoritari națională, deocamdată a se gândi la soluția cea mai ideală „biserica liberă în statul liber”, încă nu e actual. Pentru statul român încă nu poate fi indiferent, ce se întâmplă în sinul bisericilor minoritare și din punctul de vedere al rațiunii de stat cere cuvânt la chestia complinirii scaunelor arhiericești, ce rămân vacante. Aceasta situație a ridicat chestia concordatului. Un simplu și firesc mijloc diplomatic e acesta, care prin modul neted al contactului internațional îi face posibil statului să atingă probleme, cari altfel nu s'ar putea atinge numai prin violare libertății bisericii, prin neglijarea acestui important principiu de drept constituțional. Și totuși opinia publică saturată de tradiții învechite, în sensul adevărat al cuvântului se născocorește la auzul concordatului. Se accentuează pe față, că concordatul dă posibilitate puterii eclesiastice să se amestece în treburile interne ale țării, fiind chestia bisericii catolice din România curat chestie internă. Firește, e chestie internă, replică autorul – dar trebuie adăugat, ci interni bisericească, de care nu se poate atinge statul fără violarea libertății bisericii și a liniștii sufletești a credincioșilor. Și dacă totuși trebuie să se atingă de ea, întrucât o cer rezoane de stat, nu e un mijloc mai firesc și mai cu rest concordatul, decât „placatul regal”, vrednic de evul mediu, ori chiar forța brută? Unde e aici rațiunea de Stat și oare nu chiar considerații patriotice bine pricepute îndreptătesc tendința

spre încheierea concordatului? Sunt vorbe goale, că concordatul ar fi violarea suveranității statului și tocmai așa e o calomnie, că catolicismul ar alimenta tendințele antinaționale. Cea mai frumoasă și mai convingătoare combatere a acestei teze a servit-o însuș poporul român unit, pentru că prin catolicismul acestuia s'au deschis înaintea tinerimii institutele culturale apusene și spiritul adus de tinerețea română de acolo în patrie, nu numai că nu a fost antinațional, ci dimpotrivă, din el a răsarit conștiința solidarității latine.

Pe urmă autorul polemizează cu „Apelul” dela Oradea asupra dreptului de proprietate ai bisericii catolice, asupra expropriilor, asupra drepturilor patronale, asupra reglementării trecerilor religioase. Situația lui aici e ușoară, pentru că concepția lui – având în vedere situația minoritară – izvoarește din cel mai curat idealism. Un simptom firesc e acesta, pentru că în actuală structură a societății, partea mai slabă are nevoie de liberalism și corăspunde numai spiritului vremii, ceea ce vedem, că autorii „Apelului” simțindu-se la putere, caută să-și creeze o situație de drept în conformitate cu aceasta situație faptică. E clar și aceea, că în aceasta tendință a lor nu vor fi cu considerare la nu știu ce consecvență logică, ceea ce – precum o arată autorul – îi aduce apoi în conflict și cu propriul lor drept bisericesc. „Apelul” e un pamflet politic emis cu scopuri politice, care folosindu-se de dispoziția favorabilă, aruncă cu predilecție câte o lozincă populară înaintea masselor. Una dintre aceste lozinci populare e azi și ortodoxia. Popularitatea ei primește gravitate socială prin puterea morală a ideii naționale, pentru că de fapt azi așa stăm, că ortodoxia e așa zicând încarnațiunea celei mai radicale concepții naționale române. E posibil, că cu considerare la faptele istorice expuse de autor în lucrarea sa, aceasta prezentare a situației nu acopere adevărată proporție a forțelor, pe cari le prezintă factorii morali ai ideii naționale române. Oricum înse, stăm în fața unui simptom social foarte instructiv, care câștigă importanță prin nota discordantă, că se poate afirma și în contul ideii naționale. Nici nu putem zice, că ar fi ceva străin de vremile noastre, doar în viața socială a popoarelor de azi destul de des întâlnim asemenea simptome. Se manifestă aceasta în Iugoslavia în contrastul aproape neîmpăcat dintre poporul sârb și croat, mai ales pe teren cultural, iar în Rusinsco e cunoscut sub numele de

agitație pravoslavnică, cu o tendință politică fătis panslavă. În toate simptomele acestea se reoglindește lamina unor vremi trecute și ele dovedesc, că ideea religioasă, pe lângă toată forța ideei naționale, e în stare să producă desbinări în popor. Și istoria e martoră, de câte nedreptăți nu e capabil cel mai tare, în luptă cu cel mai slab! „Culte în România” e o temeinică expunere în aceasta privință, cuprinzând o serie de fapte regretabile, pe cari nu le reclamăm noi, minoritățile naționale, ci un român, din a cărui inimă nu vorbește decât dragostea de neam și iubirea adevărului.

—rom.

Un politician maghiar pentru minoritatea română din Rusinsco.

Conform unei interpelări a deputatului de Rusinsco Dr. Andrei Korláth, făcută în parlamentul din Praga, în plasa Terešva, cele mai noi date statistice arată 21 1/2% populație română. Cu toate acestea autoritățile cehoslovace continuau să refuze jalbele populației române făcute în limba română, va să zică nu permiteau folosirea oficială a limbii minoritare române. Deputatul Dr. A. Korláth în interpelarea amintită a pretins acordarea dreptului cuvenit minorității române de a-și putea întrebuința limba sa, mai departe emiterea regulamentului de aplicare a legii referitoare la uzul limbilor.

La aceasta interpelare guvernul a dat răspunsul de mai jos, în care partea cea mai interesantă e în orice caz aceea, care se referă la emiterea ordinului în chestia limbilor. Anume acest ordin „e în pregătire” abia de cinci ani și jumătate. Incolo răspunsul e următorul:

„District judecătoresc, în care barem 20% cetățeni ar ține de naționalitatea română, conform datelor oficiale ale numărătoarei din 1921 nu există pe teritorul republicei Cehoslovace, deci în privința aceasta nu se pot împlini condițiile §. 2 din legea asupra limbilor. Părerea interpelatorului, că districtul Terešva ar fi a se considera de atare, e greșită. Districtul politic Terešva face parte din teritorul judecătoriei de Tiacevo, care abia are 13.06% populație română. Prin urmare Ministerul Ju-

stiției în Nr. 39 al Monitorului d. 7 Mai 1923 sub Nr. 193 nu a putut prezintă Terešva ca district judecătoresc cu minoritatea română. Nici chiar în plasa politică Terešva numărul Românilor nu ajunge la 20% din populație, Comunele arătate în interpelare țin parte de districtul judecătoresc Tiacevo, parte de Rahovo. Judecătoria de Rahovo nu număra decât foarte puțini români. Ca să se ușureze contactul cu părțile române, și ca aceștia din cauza necunoștinței limbii să nu aibă nici un desavantaj, la fiecare oficiu al districtului Terešva e împărțit barem câte un funcționar care cunoaște limba română și o întrebuințează bucuros la contactul cu părțile române; astfel și la oficiul de jupan în drept, dela Velke Sevljuse, se tratează cu Românii, în caz de nevoie, în limba lor maternă.

Regulamentul de aplicare a legii asupra limbilor e în pregătire.”

Director și redactor răspunzător: dr. Elemér Jakabffy.

Tipărit: Husvéth și Hoffer, Lugoș.